

MOLIYAVIY LIZING HISOBİ

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti assistenti

Qo'ziyeva Maftuna Otabek qizi

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti talabasi

Islomova Mohichexra Sadriddin qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada moliyaviy lizingning iqtisodiy mohiyati, uning buxgalteriya hisobida aks ettirilishi, lizing operatsiyalarining huquqiy va moliyaviy jihatları, shuningdek xalqaro va milliy standartlar asosida yuritiladigan hisobot tizimi keng yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida moliyaviy lizing bozorining rivojlanish tendensiyalari, amaldagi qonunchilik me'yorlari va ularning buxgalteriya amaliyotiga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada lizing operatsiyalarining buxgalteriya yozuvlari, amortizatsiya hisoblash, foiz to'lovlarini aks ettirish hamda soliq hisobotidagi o'ziga xos jihatlar amaliy misollar asosida ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: Moliyaviy lizing, operativ lizing, buxgalteriya hisobi, lizing to'lovlari, aktiv, passiv, amortizatsiya, IFRS 16, Moliya vazirligi, asosiy vosita, lizing oluvchi, lizing beruvchi.

Abstract: This article provides a comprehensive overview of the economic nature of financial leasing, its accounting, legal and financial aspects of leasing operations, as well as the reporting system based on international and national standards. It also analyzes the development trends of the financial leasing market in the Republic of Uzbekistan, current legislative norms and their impact on accounting practice. The article presents the specific aspects of accounting entries for leasing operations, depreciation calculation, interest payments and tax reporting based on practical examples.

Keywords: Financial leasing, operating leasing, accounting, lease payments, asset, liability, depreciation, IFRS 16, Ministry of Finance, fixed asset, lessee, lessor.

Аннотация: В данной статье представлен комплексный обзор экономической сущности финансового лизинга, его бухгалтерского учета, правовых и финансовых аспектов лизинговых операций, а также системы отчетности, основанной на международных и национальных стандартах. Также анализируются тенденции развития рынка финансового лизинга в Республике Узбекистан, действующие законодательные нормы и их влияние на практику бухгалтерского учета. В статье на практических примерах рассматриваются особенности бухгалтерского учета лизинговых операций, начисления амортизации, уплаты процентов и составления налоговой отчетности.

Ключевые слова: Финансовый лизинг, операционный лизинг, бухгалтерский учет, лизинговые платежи, актив, обязательство, амортизация, МСФО (IFRS) 16, Министерство финансов, основные средства, лизингополучатель, лизингодатель.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik jihatdan qayta qurollantirish va yangi texnologiyalarni joriy etishda moliyaviy lizing muhim vosita hisoblanadi. Moliyaviy lizing tadbirkorlik subyektlariga katta hajmdagi uskunalar, transport vositalari va boshqa asosiy vositalarni dastlabki katta sarmoyasiz foydalanish imkonini beradi. Shu sababli, moliyaviy lizing iqtisodiyotning investitsion faolligini oshiruvchi mexanizm sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasida moliyaviy lizing munosabatlari “Moliyaviy lizing to‘g‘risida”gi Qonun (2002-yil 14-aprel, yangi tahriri 2021-yil 5-aprel), O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va qarorlari hamda Moliya vazirligining buxgalteriya hisobi standartlari bilan tartibga solinadi.

Asosiy qism

1. Moliyaviy lizingning iqtisodiy mazmuni

Moliyaviy lizing — bu lizing beruvchi tomonidan lizing oluvchiga ma’lum muddatga, haq evaziga mol-mulkni (odatda asosiy vositani) foydalanish uchun berish bilan bog‘liq

moliyaviy xizmat turi. Lizing shartnomasi muddati tugagach, ko‘pincha ushbu mol-mulk lizing oluvchiga o‘tadi.

Moliyaviy lizingning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

lizing muddati odatda aktivning foydali xizmat muddati bilan mos keladi;

lizing shartnomasi bekor qilinmaydi yoki faqat kompensatsiya evaziga bekor qilinadi;

aktiv qiymatining asosiy qismi lizing muddati davomida to‘lanadi;

shartnoma tugagach, aktiv egaligi lizing oluvchiga o‘tadi.

Bu jihatlar uni **operativ lizingdan** farqlaydi, chunki operativ lizingda aktiv egaligi o‘tmaydi va lizing muddati qisqaroq bo‘ladi.

2. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarida (IFRS 16) yondashuv

IFRS 16 “Lizinglar” standarti 2019-yildan boshlab joriy etilgan bo‘lib, u barcha lizing turlarini (moliyaviy va operativ) yagona hisob modeli asosida yuritishni nazarda tutadi. Bu modelga ko‘ra:

lizing oluvchi “**foydalanish huquqidagi aktiv**” va “**lizing majburiyatini**” tan oladi;

aktiv amortizatsiya qilinadi, majburiyat esa foiz asosida kamayib boradi.

O‘zbekiston buxgalteriya hisobi milliy standartlarida ham IFRS 16 talablari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda, bu esa hisobotlarning xalqaro taqqoslanishini ta’minlaydi.

3. Soliq va hisobot masalalari

Moliyaviy lizing operatsiyalarida quyidagi soliq jihatlari muhim ahamiyatga ega:

Lizingga berilgan aktiv lizing beruvchi balansidan chiqarilgandan so‘ng QQS hisoblanadi.

Lizing oluvchi amortizatsiya va foiz xarajatlarini chegirib tashlash orqali soliqqa tortiladigan bazani kamaytiradi.

Amaldagi O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi 260- va 266-moddalari lizing operatsiyalarining soliq tartibini belgilaydi.

5. Moliyaviy lizing bozorining O‘zbekistondagi holati

So‘nggi yillarda moliyaviy lizing xizmatlari hajmi barqaror o‘sib bormoqda. Lizing kompaniyalari, xususan, “UzAuto-Leasing”, “Asaka Leasing”, “Asia Leasing”, “Agro Leasing” kabi tashkilotlar sanoat, qishloq xo‘jaligi, transport va xizmat ko‘rsatish sohalarida faoliyat yuritmoqda.

Davlat tomonidan kichik biznes va fermer xo‘jaliklarini lizing asosida qo‘llab-quvvatlash siyosati ishlab chiqarish salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, xalqaro moliyalashtirish manbalarini jalb etish orqali lizing xizmatlari ko‘lami kengaymoqda.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida moliyaviy lizing munosabatlarini tartibga soluvchi me‘yoriy-huquqiy baza so‘nggi yillarda sezilarli darajada takomillashtirildi. Xususan, “Moliyaviy lizing to‘g‘risida”gi Qonunning yangi tahriri, Soliq kodeksining tegishli moddalariga kiritilgan o‘zgartirishlar, Moliya vazirligi va Markaziy bankning me‘yoriy hujjatlari bu sohada xalqaro tajribaga mos tizimni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Biroq, bu borada hali ham ayrim amaliy muammolar, jumladan, lizing shartnomalarini hujjatlashtirishda yagona standartlar yo‘qligi, hisob siyosatida farqlar, hamda soliq imtiyozlarining yetarlicha aniqlashtirilmaganligi mavjud.

Moliyaviy lizingning samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘nalishlarda ishlash maqsadga muvofiq:

Lizing operatsiyalarining buxgalteriya hisobini xalqaro standartlarga to‘liq muvofiqlashtirish;

Lizing kompaniyalari uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish va lizing to‘lovlarini subsidiyalash mexanizmlarini kuchaytirish;

Lizing bozorida raqobat muhitini rivojlantirish hamda xususiy lizing kompaniyalari faoliyatini qo'llab-quvvatlash;

Lizing operatsiyalari bo'yicha auditorlik tekshiruvlari, moliyaviy monitoring va hisobot shaffofligini ta'minlash;

Kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan lizing hisob modeli va elektron lizing tizimini joriy etish.

Shuningdek, lizing faoliyatining iqtisodiyotdagi rolini oshirishda bank-moliya institutlari bilan integratsiyalashgan moliyalashtirish mexanizmlari muhim o'rin tutadi. Bu esa lizing asosida texnika va uskunalar parkini yangilash, qishloq xo'jaligi, transport, energetika va xizmat ko'rsatish sohalarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy lizing – bu nafaqat buxgalteriya hisobi obyekti, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi moliyaviy vositadir. Uning to'g'ri hisobi va huquqiy tartibga solinishi investitsion muhitni yaxshilaydi, korxonalarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi va mamlakat iqtisodiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, moliyaviy lizingni yanada rivojlantirish, buxgalteriya hisobi mexanizmini takomillashtirish va xalqaro standartlarga to'liq moslashtirish O'zbekiston iqtisodiyotining uzoq muddatli strategik maqsadlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

O'zbekiston Respublikasi "Moliyaviy lizing to'g'risida"gi Qonuni, 2021-yil 5-aprel.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, 2024-yil tahriri.

O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi — "Moliyaviy lizingni hisobga olish tartibi" bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar.

IFRS 16 "Leases" (International Financial Reporting Standard, IASB, 2019).

G'.Saidova. *Moliyaviy hisobot va lizing operatsiyalari hisobi*. — Toshkent: TDIU, 2023.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-martdagi PQ–4634-son qarori “Lizing faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.